

Nr 26.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 57 och 64 §§ lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Genom en den 7 mars 1947 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 172, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna vid propositionen fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 57 och 64 §§ lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

I fråga om de skäl, som anförts till stöd för förslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Enligt *lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.* fordras koncession av Kungl. Maj:t för bearbetande och tillgodogörande av vissa fyndigheter. Lagen avsåg ursprungligen endast stenkolsfyndigheter (1—5 kap.) men genom senare vid skilda tillfällen införda tillägg till lagen har den erhållit tillämpning jämväl å saltfyndigheter (6 kap.), olje- och gasfyndigheter (7 kap.), alunskifferfyndigheter (8 kap.) samt fyndigheter av uranhaltigt mineral (9 kap.). Koncession innebär i princip, att koncessionsinnehavaren erhåller uteslutande rätt att inom det område koncessionen omfattar eftersöka och bearbeta fyndigheten i fråga. I stort sett gälla likartade regler för de olika slagen av fyndigheter.

För samtliga slag av fyndigheter föreskrives, att området för koncessionen må utgöra högst 1 600 hektar (5 §). Koncessionsinnehavaren äger emellertid icke ovan jord taga i besittning eller eljest förfoga över annan del av koncessionsområdet än som blivit i särskild ordning bestämd (15 §). Det område i dagen som koncessionsinnehavaren behöver för arbetet skall anvisas av bergmästaren i orten antingen på en gång vid arbetets början eller i den mån koncessionsinnehavaren är i behov därav (12 § 1 mom.). För arbete i dagen må emellertid icke anvisas mark i närheten av vissa byggnader m. m. I 13 § 1 mom. stadgas sålunda, att område för arbete i dagen icke utan tillstånd av ägare och nyttjanderättshavare må anvisas på mindre avstånd än 100 meter från boningshus eller annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård. Detta skyddsavstånd var ursprungligen 200 meter men sänktes år 1942 till 100 meter. Enligt 2 mom. i samma paragraf gäller därjämte, att område för arbete i dagen icke må sträcka sig in på kyrkogård eller begravningsplats eller, utan tillstånd av vederbörande ämbetsmyndighet, på visst mindre avstånd från järnväg eller kanal som är upp-

låten för allmän trafik. Nu angivna hinder mot anvisande av område för arbete i dagen gälla dock icke, om hindret tillkommit efter koncessionens meddelande.

Område som anvisats för arbete i dagen skall i regel lösas av koncessionsinnehavaren, varvid reglerna i expropriationslagen skola äga motsvarande tillämpning. Förhöjning å ersättningen skall emellertid utgå med femtio procent, dock — med visst undantag — ej såvitt angår alunskiffer- och uranfyndigheter, för vilkas tillgodogörande särskild avgäld skall gäldas även såvitt angår mark som inlösts (14 § 1 mom. samt 57 och 64 §§). Koncessionsinnehavaren erhåller icke äganderätt till inlost område. Då koncessionen upphör att gälla, hemfaller marken till jordägaren utan ersättning. — I vissa fall behöver område för arbete i dagen ej lösas. Detta är förhållandet, där området är avsett endast för fyndighetens undersökning medelst borrhning och koncessionsinnehavaren icke vill förfoga däröver under längre tid än högst tre år. I detta fall skall utgå ersättning, motsvarande dubbla beloppet av jordens avkastning utan avdrag för brukningskostnaden, och gottgörelse för all framtida skada (14 § 2 mom.). När fråga är om alunskifferfyndigheter föreligger ej heller lösningsskyldighet, om fyndigheten icke är avsedd att bearbetas medelst brytning och koncessionsinnehavaren icke behöver förfoga över området under längre tid än tre år. Ersättning skall i sådant fall utgivas för skada och intrång (59 §).

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 januari 1947 har *svenska skifferolja-aktiebolaget* — som den 30 april 1943 erhållit koncession för utvinnande av olja ur alunskiffer inom vissa områden i Ekeby, Kumla och Sköllersta socknar av Örebro län — hemställt om åtgärder i syfte att bolaget måtte för arbete i dagen kunna taga i anspråk även sådan mark varför skydd åtnjutes enligt 13 § 1 mom. i 1886 års lag.

I propositionen har *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, anfört bland annat följande.

»Såsom förut nämnts äro i 1886 års lag om stenkolsfyndigheter m. m. vissa bestämmelser meddelade, enligt vilka utan ägares och nyttjanderättshavares samtycke för arbete i dagen icke må tagas i anspråk mark i närheten av bopingshus eller tomplats m. m. Liknande fridlysningsregler äro givna i gruvlagen. Dessa stadganden, som ha gammal hävd och till vilka motsvarighet finnes i utländsk gruvlagstiftning, ha tillkommit för att bereda skydd för hus och hem. Detta syfte är uppenbarligen förtjänt av synnerligt beaktande. Å andra sidan torde man icke kunna bortse från att bestämmelserna om skyddsområden i vissa fall kunna utgöra hinder mot ett rationellt utnyttjande av fyndigheten i fråga. Stora svårigheter kunna sålunda uppstå, om arbetsområdet till följd av fridlysningsreglerna spärras i den riktning som eljest varit lämplig med hänsyn till fyndighetens belägenhet. I sådana situationer är nämligen fyndighetens ändamålsenliga tillgodogörande helt beroende av om frivillig överenskommelse kan träffas med rättsinnehavarna om markens upplåtande.

Det intresse som föranlett fridlysningsreglerna är tydligen av den art, att det icke bör kunna åsidosättas utan starka skäl. Det lärer alltså icke kunna komma i fråga att, med hänsyn till de olägenheter för gruvdriften som kunna uppstå till följd av dessa regler, helt slopa desamma eller i mera avsevärd mån försvaga skyddet. Däremot kan det ifrågasättas, om icke i de fall, då intresset av fyndighetens planmässiga utnyttjande i högre grad väger över, en möjlighet till undantag från fridlysningsbestämmelserna bör finnas.

De olägenheter som kunna uppstå för gruvdriften genom att område kring boningshus m. m. ej får tagas i anspråk för arbete ovan jord äro tydligen mest framträdande i de fall, då fyndigheten har en sådan utsträckning att den måste tillgodogöras medelst arbete i dagen över större markområden. Detta är framför allt förhållandet beträffande alunskifferfyndigheter, där den oljeförande skiffern i regel ligger i dagen eller tätt under jordytan. Vad nu sagts gäller i stort sett även fyndigheter av uranhaltigt mineral, eftersom sådant mineral oftast förekommer i samband med alunskiffer. Vad angår andra i 1886 års lag avsedda fyndigheter torde däremot endast undantagsvis förekomma att fyndigheten bearbetas i dagbrott av större utsträckning. Även beträffande sådana mineralfyndigheter som avses i gruvlagen är underjordsbrytning regel. Sistnämnda slag av fyndigheter förekomma för övrigt endast sparsamt i de mera tätt bebyggda delarna av landet, varför det föreliggande spörsmålet även av denna anledning här är av jämförelsevis mindre betydelse. Såvitt utan närmare utredning kan bedömas torde alltså ett mera framträdande behov av att kunna förfoga över mark som eljest åtnjuter skydd enligt fridlysningsreglerna i första hand föreligga i fråga om alunskifferfyndigheter och fyndigheter av uranhaltigt mineral. Att såsom svenska skifferoljeaktiebolaget ifrågasatt lösa dylika konfliktsituationer med stöd av allmänna förfogandelagen synes icke vara en framkomlig utväg. Jag vill därför föreslå, att med avseende å dessa slag av fyndigheter en bestämmelse infördes i 1886 års lag, som lämnar möjlighet att efter prövning från fall till fall medgiva undantag från fridlysningsreglerna. Vad angår övriga fyndigheter torde däremot det föreliggande spörsmålet icke böra lösas utan att genom en mera ingående undersökning behovet av en undantagsbestämmelse blivit klarlagt.

Såsom av det anförda framgår bör enligt min mening mark inom skyddsområde kunna anvisas för arbete i dagen endast, om vid en avvägning av de mot varandra stående intressena ett avsevärt företräde måste givas koncessionsinnehavarens intresse att kunna utnyttja alunskiffer- eller uranfyndigheten på ett ändamålsenligt sätt. I anslutning härtill torde böra stadgas, att undantag från bestämmelserna i 13 § 1 mom. i 1886 års lag må medgivas allenast, därest det är av synnerlig vikt för fyndighetens tillgodogörande att område som åtnjuter skydd enligt detta lagrum tages i anspråk. Det kunde ifrågasättas, att därjämte stadga att det på grund av koncessionen drivna företaget skall vara av betydelse för det allmänna. Emellertid synes det knappast erforderligt att i lagtexten intaga ett dylikt villkor. Redan vid

koncessionens meddelande har nämligen företagens betydelse från allmän synpunkt prövats.

Vid prövning av fråga om tillstånd att utan hinder av bestämmelserna i 13 § 1 mom. förfoga över där avsett område måste tydligen ske en noggrann avvägning mellan de intressen som stå emot varandra. Ett medgivande synes i viss mån ha samma innebörd som ett förordnande om expropriation. Det torde med hänsyn härtill knappast böra ankomma på bergmästaren att fatta beslut i frågan. Avgörandet synes i stället böra ligga i Kungl. Maj:ts hand. I den mån Kungl. Maj:t medgivit undantag torde det däremot böra ankomma på bergmästaren att — utan hinder av fridlysningsreglerna — i vanlig ordning vid förrättning på platsen anvisa lämplig mark för arbete i dagen.»

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet.

Det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget avser att beträffande alunskifferfyndighet och fyndighet av uranhaltigt mineral öppna möjlighet för Kungl. Maj:t att under viss förutsättning medgiva undantag från de bestämmelser i lagen om stenkolsfyndigheter m. m., varigenom mark i närheten av boningshus, tomtplats eller dylikt skyddas från att tagas i anspråk för gruvarbete i dagen. Såsom förutsättning för att dylikt dispens skall kunna meddelas har i förslaget angivits, att det skall vara av synnerlig vikt för ifrågavarande fyndighets tillgodogörande att område, som omfattas av fridlysningsreglerna, tages i anspråk för arbete i dagen. Föredragande departementschefen har i propositionen uttalat, att mark inom skyddsområde borde kunna anvisas för arbete i dagen endast om vid en avvägning av de mot varandra stående intressena ett avsevärt företräde måste givas koncessionsinnehavarens intresse att utnyttja fyndigheten på ett ändamålsenligt sätt.

För att dispens skall kunna beviljas bör det enligt utskottets uppfattning icke blott föreligga ett beaktansvärt intresse för koncessionsinnehavaren att förfoga över mark inom skyddsområde utan därjämte bör det vara av ett betydande allmänt intresse att så sker. Då emellertid förutsättningen för dispens enligt utskottets mening i förslaget angivits på ett sätt som närmast för tanken på koncessionsinnehavarens intresse, får utskottet för att understryka, att vid prövningen hänsyn även skall tagas till det allmännas intresse av fyndighetens fortsatta tillgodogörande, föreslå en ändrad avfattning av förslaget i detta avseende. Med hänsyn till att meddelandet av dispens kan utgöra ett allvarligt ingrepp för den enskilde som drabbas därav, vill utskottet framhålla önskvärdheten av att dispensmöjligheten begagnas med största varsamhet och att en noggrann undersökning först sker, huruvida icke koncessionsinnehavarens svårigheter kunna avhjälpas på annat sätt.

Utskottet har i övrigt icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

L a g

om ändrad lydelse av 57 och 64 §§ lagen den 28 maj 1886 (nr 46)
angående stenkolsfyndigheter m. m.

Härigenom förordnas, att 57 och 64 §§ lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

57 §.

Vad i — — — om alunskifferfyndigheter.

Är det av synnerlig vikt för skifferfyndighets tillgodogörande att område, varför skydd åtnjutes enligt 13 § 1 mom., tages i anspråk för arbete i dagen, äge Konungen förordna, att utan hinder av vad där sägs området må anvisas för ändamålet. Med avseende å sådant område skall vad i 14 § 2 mom. och 59 § är stadgat ej äga tillämpning.

I fall, som i detta kap. avses, skall utgå förhöjning å ersättning, som i 14 § 1 mom. sägs, allenast där fråga är om sådant område, varom förmäles i andra stycket, eller den mark, som löses, är avsedd att tagas i anspråk på annat sätt än i 60 § sägs.

64 §.

Vad i — — — uranhaltigt mineral.

Innehar sökanden — — — 2—4 §§ sägs.

Är det av synnerlig vikt för fyndighets tillgodogörande att område, varför skydd åtnjutes enligt 13 § 1 mom., tages i anspråk för arbete i dagen, äge Konungen förordna, att utan hinder av vad där sägs området må anvisas för ändamålet. Med avseende å sådant område skall vad i 14 § 2 mom. är stadgat ej äga tillämpning.

I fall, som i detta kap. avses, skall utgå förhöjning å ersättning, som i 14 § 1 mom. sägs, allenast där fråga är om sådant område, varom förmäles i tredje stycket, eller den mark, som löses, är avsedd att tagas i anspråk på annat sätt än i 60 § sägs.

¹ Senaste lydelse av lagens överskrift se SFS 1933: 180; lydelsen av 57 § se SFS 1942: 511 och av 64 § se SFS 1945: 811.

Bestämmelserna i 60 § skola ej föränleda, att den, som erhållit koncession jämväl enligt 8 kap., skall erlägga större avgift än i nämnda paragraf sägs för mark, inom vilken han företagit brytning, förutom av skiffer för utvinande av olja, även av uranhaltigt mineral.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Stockholm den 18 april 1947.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Schlyter, Westman, Lindblom, Löthner, William Ohlsson, Lindgren och Bergquist* samt fru Svenson*;

från andra kammaren: herrar Rylander, Lindqvist, Gezelius, Hedlund i Östersund, Werner, Olsson i Mellerud* och Lindberg* samt fru Gustafson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
